

Jolanta Andrzejewska

<https://orcid.org/0000-0002-1914-5387>
e-mail: jolanta.andrzejewska@mail.umcs.pl
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Polska

Monitorowanie postępów dzieci w metodzie projektów

Monitoring Children's Progress in the Project Method

KEYWORDS

child's learning,
project-based
learning (PBL),
monitoring pupil's
progress

ABSTRACT

The purpose of the study was to understand and describe the space for assessing and monitoring preschoolers' learning progress in project-based learning. The research problems were formulated as the following questions: In what situations and tasks, a teacher using the project-based learning approach is able to monitor and assess the child's learning progress? What methods can be used by teachers to monitor children's progress? What scope of the student's knowledge, skills and functioning may be monitored by teachers adopting the project-based learning approach?

The research was conducted under the interpretative paradigm, in accordance with qualitative research approach. In the study, basic types of qualitative data collecting methods were used, therefore the paper provides an analysis of the study material obtained from participant observation and document analysis (children's output) during educational projects.

Based on the analysis of this material, categories determining the space for monitoring and assessing child's learning process using project-based learning were identified. The author presented educational activities, situations and products that may help to identify and present the real evidence of child's successful learning.

SŁOWA KLUCZE **ABSTRAKT**

uczenie się dziecka,
metoda projektów,
monitorowanie
postępów
wychowanka,
oceniecie postępów
dziecka

Celem badań było zrozumienie i opisanie przestrzeni do oceniania i monitorowania postępów wychowanków w procesie uczenia się w przedszkolu podczas realizacji metody projektów. Perspektywę badawczą ujęto w pytaniach: W jakich sytuacjach, zadaniach nauczyciel podczas pracy metodą projektów może monitorować i oceniać postępy dziecka w procesie uczenia się? Przy pomocy jakich metod nauczyciel może monitorować postępy dzieci? Jaki zakres wiedzy, umiejętności i funkcjonowania wychowanka może być monitorowany przez nauczyciela w metodzie projektów?

Zrealizowany projekt badawczy mieści się w paradygmacie interpretatywnym, w perspektywie jakościowej. W ramach badań zastosowano podstawowe typy procedur gromadzenia danych jakościowych i dlatego opracowaniu poddano materiał badawczy uzyskany w trakcie trwania projektów edukacyjnych w toku obserwacji uczestniczącej i analizy dokumentów (prac dzieci).

Na podstawie dokonanych analiz materiału badawczego wydobyto kategorie tworzące przestrzeń do monitorowania i oceniania procesu uczenia się dziecka z wykorzystaniem metody projektów. Pokazano działania edukacyjne, sytuacje, wytwory, które uwidaczniają dowody faktycznego uczenia się dziecka.

Wstęp

Wartością edukacji przedszkolnej jest wspieranie dziecka w rozwoju i procesie uczenia się, które zachodzi przede wszystkim w interakcjach społecznych i kulturowych (Bruner, 2006). Uczenie się jest wspólnym zadaniem, aktywnością dziecka i nauczyciela w strefie najbliższego rozwoju (według teorii L. Wygotskiego). Z tego wynika, że dziecko jest aktywnym podmiotem, zaangażowanym uczestnikiem interakcji edukacyjnej, odpowiedzialnym za własne działania (Dylak, 2013). Kulturowy kontekst uczenia się wiąże się z organizowaniem krytycznej przestrzeni (Filipiak, 2009), w której dziecko może wykazać własny potencjał rozwojowy. Oznacza to, że w swoich działaniach edukacja przedszkolna musi być zorientowana na indywidualny rozwój wychowanka. Odpowiednio zaprojektowane, zorganizowane i ustrukturalizowane środowisko uczenia się wymaga namysłu nad: zróżnicowanymi metodami, aranżacją i wykorzystaniem sali, ogrodu i środowiska lokalnego (Andrzejewska, 2019; Siwicki, 2021), obszarami monitorowania postępów uczącego się podmiotu, ocenianiem kształtującym.

Monitorowanie postępów jest nieustannym obserwowaniem i analizowaniem dokumentacji w celu zdiagnozowania problemu, określenia sposobu rozwiązania,

modyfikacji metod pracy nauczyciela, pogłębienia efektywności uczenia się dziecka, zmiany przestrzeni edukacyjnej lub wsparcia środowiska domowego. Monitorowanie dostarcza informacji o codziennych postępach dziecka, co pozwala na bieżąco reagować i działać na rzecz rozwoju.

Ocenianie pomagające dzieciom uczyć się wymaga od nauczyciela przedszkola zaangażowania każdego dnia. Dlatego wychowawca powinien mieć wypracowane sytuacje i zadania, które pozwolą mu pozyskiwać informacje na temat przebiegu procesu uczenia się dziecka (Sterna, 2006, 2016; Pintał, 2022). Nauczyciel, poprzez ocenianie, ma przekazywać dziecku informację zwrotną o efektywności jego działań. Jego zadaniem jest także modyfikowanie swojej pracy, aby pomóc przedszkolakowi w realizacji zadań. W dobrze zorganizowanym, spersonalizowanym środowisku uczenia się, uwzględniającym kontekst edukacyjny i relacyjny, nie brakuje sytuacji do uważnego monitorowania postępów w zakresie wiedzy, umiejętności i zmian zachowania wychowanka. W przestrzeni edukacyjnej są dogodne momenty do formułowania oceny kształtującej/oceny wspierającej proces uczenia się (Wiliam, 2013, s. 231) w formie informacji zwrotnej lub samooceny. Informacje zwrotne prezentują dobre elementy pracy ucznia, zaawansowanie jego wiedzy lub umiejętności, pola wymagające poprawy, wskazówki dojścia do lepszych efektów. Informacje zwrotne mogą być życzliwie formułowane i adresowane do dziecka przez nauczyciela i rówieśników z grupy. Optymalny moment do przekazania informacji zwrotnej zależy od rodzaju uczenia się (Wiliam, 2013; Sterna, 2016; Pintał, 2022; Tyluś, 2022). Natychmiastowe informacje są potrzebne podczas uczenia się procedur i w zadaniach problemowych, bardzo trudnych dla dziecka. Informacje odroczone w czasie dotyczą łatwiejszych zadań lub sytuacji, gdy oczekuje się od ucznia przeniesienia wiedzy lub wykorzystania umiejętności w innych kontekstach (egzemplifikacje).

Tworzenie wysokiej jakości środowiska do uczenia dziecka jest zadaniem nauczyciela. Jedną z wielu propozycji kreowania jakościowej przestrzeni jest zastosowanie w pracy przedszkola metody projektów (Helm i Katz, 2003; Andrzejewska, 2013; Maj, 2014). Istotą tej metody jest wykorzystanie nadarzającej się okazji powiązanej z zainteresowaniem dzieci w celu dodatkowego poszerzania wiedzy i umiejętności osób uczących się w społecznym działaniu badawczym. Metoda projektów pozwala konstruować w umyśle wiedzę opartą na własnych przeżyciach, polisensorycznym poznaniu, relacyjności i subiektywnych doświadczeniach. Wszystkie podmioty edukacyjne uczestniczące w projekcie mają okazję tworzyć wspólnotę ludzi uczących się, wchodząc w relacje podczas procesu poszukiwania, gromadzenia i konstruowania wiedzy (Bałachowicz, 2017; Witkowska-Tomaszewska, 2017; Rybińska i Kuszak, 2021). Projekt ma trzy etapy: ustalenie tematu i siatki wiedzy, realizację zadań projektowych i prezentację zdobytej wiedzy, czyli efektowne zakończenie. Na sukces projektu wpływa dobre przygotowanie miejsc, zadań badawczych w sali i terenie, zaangażowanie

wszystkich podmiotów i monitorowanie postępów dziecka przez nauczyciela, co pozwala szybko reagować i zwiększać efektywność uczenia się.

Podstawy metodologiczne i organizacja badań

Celem badań było zrozumienie i opisanie przestrzeni oceniania i monitorowania postępów wychowanka w procesie uczenia się w przedszkolu podczas realizacji metody projektów. Perspektywę badawczą ujęto w pytaniach:

- W jakich sytuacjach, zadaniach nauczyciel podczas pracy metodą projektów może monitorować i oceniać postępy dziecka w procesie uczenia się?
- Przy pomocy jakich metod nauczyciel może monitorować postępy dzieci?
- Jaki zakres wiedzy, umiejętności i funkcjonowania wychowanka może być monitorowany przez nauczyciela w metodzie projektów?

Zrealizowany projekt badawczy mieści się w paradygmacie interpretatywnym, w perspektywie jakościowej. W ramach badań zastosowano podstawowe typy procedur gromadzenia danych jakościowych i dlatego opracowaniu poddano materiał badawczy uzyskany w toku obserwacji i analizy dokumentów. W badaniach dominującą metodą była obserwacja, techniką obserwacja uczestnicząca. „Podczas prowadzenia obserwacji uczestniczącej przyjmuje się bardziej lub mniej ogólne założenia dotyczące badanego, określa się pewne ramy zjawiska” (Palka, 2010, s. 323). Analiza dokumentów i wytworów działania (Maszke, 2008) zajmuje ważne miejsce w badaniach z zakresu pedagogiki, ponieważ nauczyciele mają stale do czynienia z wytworami prac dzieci. Ich analiza, polegająca na interpretowaniu zawartych w nich treści pod kątem celów badawczych, dostarcza ważnych informacji o działalności pracy dydaktycznej i funkcjonowaniu wychowanka oraz ich obrazie świata. W badaniach analizowano projekty pt. „Edukacja do zrównoważonego rozwoju wód i oceanów. A co na to ryby?” realizowane w pięciu przedszkolach Lubelszczyzny, 8 grupach przedszkolnych, w przedszkolach publicznych i niepublicznych. Dzieci były w wieku od czterech do sześciu lat. Projekty w poszczególnych grupach w zależności od zainteresowań dzieci różniły się zadaniami projektowymi, ale zawsze dotyczyły środowiska wodnego i problematyki zrównoważonego rozwoju oraz były oparte na jednakowych założeniach metodycznych, rozwiązaniach aranżacji przestrzeni i zadaniach domowych.

W trakcie projektów dzieci były obserwowane w określonych kontekstach (zadaniach projektowych, spacerach badacza, kącikach badacza, kącikach wiedzy i książki), a ich aktywność analizowano jakościowo. Równolegle analizowano dokumenty (wytwory prac plastyczno-technicznych przedszkolaków) i notatki dzieci w tzw. „dziennikach badacza”. Obserwacje i analizy wytworników pozwoliły na wyodrębnienie kategorii/obszarów/przestrzeni monitorowania i oceniania uczenia się dziecka podczas

realizacji metody projektów. To umożliwiło opisanie lepszych warunków do działania w polu wartościowania wysiłku edukacyjnego dziecka i charakterystykę możliwych sposobów monitorowania postępów przedszkolaka oraz formułowania oceny przez nauczyciela lub badacza. U podstaw założeń wypracowania nowych obszarów monitorowania postępów wychowanka leżała potrzeba większego uwzględnienia indywidualności i niepowtarzalności każdego dziecka w pracy projektowej. Założono, że im bardziej spersonalizowana jest przestrzeń monitorowania i oceniania, tym większa szansa na wysoką jakość uczenia się dziecka.

W artykule zawężono prezentację obszarów monitorowania i oceniania postępów oraz wartościowania edukacyjnego wysiłku dziecka do kategorii dogodnych i dostępnych dla nauczyciela realizującego projekt edukacyjny w przedszkolu lub w klasach I–III. Opisany model odnosi się do podstawowych elementów zastosowanych w badanym projekcie i może być wzbogacany w zależności od tytułu projektu i podjętych zadań edukacyjnych oraz aranżacji przestrzeni sali, korytarza czy ogrodu przedszkolnego/szkolnego.

Wyniki badań

Metoda projektów różni się od uczenia reaktywnego przedszkolaków (kierowanego przez nauczyciela) podczas zajęć lub uczenia się spontanicznego (nieformalnego), w trakcie spacerów, obserwacji aktywności innych (rodziców, rodzeństwa, kolegów), zabaw swobodnych lub tematycznych projektowanych przez same dzieci. Jest oparta na uczeniu się spontaniczno-reaktywnym, gdzie nauczyciel stymuluje dziecko przez aranżowanie przestrzeni edukacyjnej zachęcającej do uczenia się. Cechą charakterystyczną tego uczenia się jest motywacja aktywności wychowanka, która wypływa z ciekawości poznawczej i osobistych zainteresowań. Przestrzeń edukacyjną zorganizowaną w metodzie projektu w edukacji do zrównoważonego rozwoju wód i oceanów i przestrzeń do monitorowania i oceniania postępów dziecka na potrzeby artykułu zawężono do podstawowych elementów: postępowania w zadaniach projektowych, aranżacji wybranych przestrzeni (sali, kąpka badacza, kąpka książki), spacerów „badacza” i zadań z rodzicami.

Zadania projektowe – obszary monitorowania postępów dziecka

W metodzie projektów „Edukacja do zrównoważonego rozwoju wód i oceanów. A co na to ryby?” zaplanowano sytuacje edukacyjne i zadania polegające na:

- tworzeniu map wiedzy początkowej i końcowej powiązanej z pytaniami projektowymi, które dotyczyły takich zagadnień jak: Kto mieszka w morzach i oceanach?

Gdzie żyją ryby? Jak są zbudowane? Jak pływają ryby? Dlaczego znikają rafy koralowe? Co jest w wodzie? Jak mieszkańcy wód radzą sobie ze śmieciami? Jak dbać o środowisko wodne i plaże? Wyciek ropy naftowej do morza. W sieci rybackiej. Kto może łowić ryby? Skąd się biorą ryby w akwarium? Co robi nurek? Czego nie lubią ryby? Topnienie gór lodowych;

- rozwiązywaniu problemów, m.in. dyskusyjnych – Dlaczego dziecko nad wodą musi pozostać pod opieką dorosłego? Dlaczego ludzie zanieczyszczają wody? Jak można pomóc zagrożonym gatunkom?, interpretacyjnych – Czy Nemo postąpił dobrze?, manipulacyjnych – Jak uzyskać najwięcej piany?, strategicznych – W jaki sposób wykonać sylwetę ryby ze starej płyty?;
- badaniu, eksperymentowaniu, doświadczeniu, obserwacji, m.in.: Co się dzieje, gdy do wody dostanie się zanieczyszczenie: olej, mydło, krem przeciwsłoneczny?;
- projektowaniu: oczyszczacza wody, maszyny do zbierania śmieci, śmieciołapki, wędki;
- wyszukiwaniu informacji w różnych źródłach i poszukiwaniu wiedzy u ekspertów z różnych dziedzin.

Na podstawie obserwacji uczestniczącej i szczegółowej analizy aktywności dzieci podczas wyżej wymienionych zadań projektowych wytypowano kategorie/obszary wskazane do monitorowania poziomu i zmian wiedzy, umiejętności i zachowania dzieci. Są to:

- poziom wiedzy z tematyki projektowej w fazie początkowej i końcowej projektu,
- sposób postępowania badawczego przez dziecko,
- umiejętność skupienia się na zadaniu i umiejętność jego kończenia, dążenie do dokładnego wykonania,
- wykonywanie zadań projektowych indywidualnie lub zespołowo (w zespołach spontanicznych lub narzuconych przez nauczyciela),
- przyjęcie roli przez dziecko w zadaniach zespołowych (lidera, dawcy pomysłów, strażnika czasu, korektora błędu, biernego obserwatora) i wywiązanie się z przyjętej roli,
- opanowanie nowych umiejętności, udoskonalenie lub skorygowanie umiejętności już posiadanej,
- rozwinięcie umiejętności elastycznego i kreatywnego stosowania nabytej wiedzy i umiejętności w różnych sytuacjach życiowych w przedszkolu i środowisku domowym (dziecięce egzemplifikacje),
- określenie trudności poznawczych, społecznych związanych z szerszym kontekstem działania (poza salą przedszkolną, w środowisku lokalnym).

Ponadto podczas tworzenia początkowych map wiedzy (etap I projektu), zaobserwowano: zaangażowanie nielicznych dzieci, niski poziom wiedzy z tematyki zrównoważonego rozwoju i środowiska morskiego, częste udzielanie informacji przez

przedszkolaków o źródłach pochodzenia własnej wiedzy osobistej, np. „wiem, bo pływałem na wczasach z delfinami”, „mówił mi o tym dziadek, jak wędkowaliśmy”.

Obserwując sytuacje edukacyjne polegające na poszukiwaniu przez przedszkolaków wiedzy u ekspertów (ekspedientki, ichtiologa, biologa, nauczyciela, wędkarza, studentki, kucharki, osób sprzątających przedszkole), zwracano uwagę na: spójność pytań lub tematów rozmów z obszarem projektów, poprawność komunikacyjną, skuteczność dzieci w uzyskaniu informacji na wybrany temat, uściślanie własnej wiedzy przez dopytywanie eksperta, odwagę dzieci w relacjach z dorosłym.

Monitorowanie postępów dziecka w procesie uczenia się w wymienionych obszarach pozwala nauczycielowi na właściwą reakcję, zaplanowanie potrzebnych etapów/kroków, modyfikację metod i zidentyfikowanie obszarów wsparcia każdego dziecka podczas realizacji projektu oraz przemyślenia oferowanych źródeł informacji (zadań rozwojowych, wywiadów z ekspertami, rozmów z kolegami). Relacje przedszkolaków w kontaktach z dorosłym ekspertem bywają bardzo różnorodne, a monitorowanie tych sytuacji pozwala zaplanować indywidualne wsparcie dziecka przez nauczyciela, rodzica czy eksperta.

Aranżacja sali – obszar monitorowania uczenia się dziecka

Obserwacje dokonane podczas badań zachowań i aktywności dzieci w projekcie w zakresie aranżacji sali przedszkolnej pokazują, że dzieci podejmują trud zmiany wystroju sali i współtworzenia kącików. Na początku projektu dzieci według własnych pomysłów w asyście dorosłych (rodziców, nauczycieli, studentów) zaaranżowały salę przedszkolną w formie oceanu pełnego stworzeń wodnych. Wszystkie dekoracje sali wykonywały dzieci. Były to: roślinność wodna, grotka skalna, wodne krajobrazy, worki foliowe z wizerunkami ryb, odpady, obiekty działalności ludzkiej, np. plamy ropy naftowej, szyby wiertnicze, wiatraki. W salach przedszkolnych powstały zainspirowane przez dorosłych kąciki, np. badawczy, wiedzy i książek o rzekach, stawach, morzach i oceanach.

W obszarze aranżacji sali przedszkolnej w projekcie prowadzone obserwacje i analizy materiału pozwoliły wyodrębnić kategorie do monitorowania uczenia się dzieci w tym zadaniu. Są to obszary: odwaga dzieci w aranżacji przestrzeni, skupianie się przedszkolaków na aranżacji całej sali lub jej fragmentu, korygowanie pomysłu aranżacji z biegiem dni, planowanie zmian, zaangażowanie w wykonywanie z rodzicami mieszkańca oceanów jako ozdoby sali, zaangażowanie w gromadzenie eksponatów lub narzędzi do kącików.

Nowa przestrzeń sali przedszkolnej i kącików zachęcała dzieci do niekonwencjonalnych aktywności. W analizach wyodrębniono katalog nowych aktywności i relacji z rówieśnikiem w zaprojektowanej i wykonanej przestrzeni, m.in. nowe zabawy

tematyczne, kreowanie spontanicznie przez dzieci twórczych opowiadań i ich inscenizacja w zabawach teatralnych, wymyślanie i przedstawianie poruszania się różnych stworzeń z oceanów, spontaniczne robienie plakatów zachęcających do zmiany zachowań ludzi, np. „Zakaz mycia samochodu w rzece”, tworzenia symboli i znaków, np. „Oszczędzaj wodę!”. Zaobserwowane sytuacje pozwalają poszerzyć wiedzę nauczycieli pracujących metodą projektów i dostosować aranżację przestrzeni do kreatywności i twórczych zachowań przedszkolaków.

W realizowanych projektach kąciki badacza różniły się w różnych grupach przedszkolnych, ale najczęściej zawierały m.in. lupy, pęsety, menzurki, pipety, akwarium z rybami i roślinami wodnymi naturalnymi i sztucznymi, plastikowe i gumowe rybki, ośmiornice, rozgwiazdy, żaby, ptaki wodne, pojemniki z wodą (np. ze stawu, rzeki, kranu), ciecze (ropa, olej silnikowy, smar, olej spożywczy, olejki dla niemowląt, płyn do mycia naczyń, mydło), muszle, piasek rzeczny, rękawiczki gumowe, labirynty z rybami, wędki i ryby na magnesach, szałwiki, sznurek do tworzenia sieci rybackiej, szkielet plastikowej ryby, historyjki obrazkowe o rozwoju ryby. W tych przestrzeniach dzieci obserwowały eksponaty i badały m.in. reakcję różnych substancji wlanych do wody, dokonywały segregowania śmieci zanieczyszczających akweny wodne, robiły „morze w butelce”, czyściły gumowe rybki z różnych substancji, filtrowały wodę.

Przeprowadzone w „kąciku badacza” obserwacje zachowań dzieci i ich analiza umożliwiła określenie kategorii/obszarów do monitorowania postępów przedszkolaków w procesie uczenia się w projekcie. Są to:

- podejście dziecka do badania (aktywne badanie, wycofanie się, asystowanie kole-dze),
- reakcja na bodźce sensoryczne, ocena bodźca przez dziecko,
- porównywanie cech obiektów, tworzenie szeregów, dostrzeganie regularności, formułowanie wniosków,
- wykorzystanie narzędzi, np. lupa, pęsety, słomek,
- współpraca z rówieśnikiem i jej efektywność,
- dzielenie się wiedzą osobistą i wcześniejszymi doświadczeniami,
- opanowanie umiejętności badawczych umożliwiających poznanie obiektu, jego funkcjonowania lub złożoności,
- doskonalenie umiejętności w kolejnych dniach projektowych,
- trudności w rozwoju indywidualnym dziecka.

Monitorowanie zachowania dziecka i zmian w aktywności w kącikach badacza pozwala nauczycielowi natychmiast zmienić aranżację kącika, zdiagnozować reakcję dzieci na bodźce, zidentyfikować obszary zmian, wspierać w procesie badania poprzez epizody wspólnego zaangażowania (Rybińska i Kuszak, 2021; Maj, 2014) lub stawianie pytań naprowadzających.

W projekcie „A co na to ryby?” w każdej grupie przedszkolnej nauczycielka, przy wsparciu rodziców i dzieci, przygotowała kącik wiedzy i książek. W kąciku umieszczono np.: pufy, koce, komputer z prezentacjami okazów morskich stworzeń, czerwoną księgę gatunków zagrożonych, książki wykonywane przez dzieci, teatrzyk marionetek, albumy oraz publikacje książkowe (encyklopedie dla dzieci, bajki, baśnie, opowiadania, książki podróżnicze, komiksy), włączono relaksacyjną muzykę (szum fal, odgłosy wielorybów, fok, morsów), zawieszono ilustracje środowiska wodnego (rzeki, stawu, morza, oceanu, rafy koralowej) i ilustracje dawnych „stworów” morskich.

Dzięki obserwacjom aktywności dzieci i analizie materiału badawczego wydobyto następujące kategorie/obszary monitorowania aktywności dzieci w przestrzeni wiedzy i książek: relacje rówieśnicze (oglądanie indywidualne i zespołowe, dyskusowanie z kolegą z wykorzystaniem książek naukowych), współtworzenie kącika przez przynoszenie materiałów z domu, wykorzystanie materiałów i książek do innych zadań, np. prac plastycznych (dokładność wykonania wieloryba z wykorzystaniem zdjęć z książek) lub podczas wywiadów z ekspertem do formułowania pytań na podstawie przeczytanych tekstów opowiadań, bajek.

Nauczyciel monitorujący zachowania dzieci w tym obszarze może dostarczyć książki potrzebne wychowankom, zachęcić rodziców do zakupu konkretnych pozycji rozwijających ciekawość poznawczą dziecka, aranżować kącik tak, aby dzieci nieskrępowanie prowadziły rozmowy z rówieśnikiem.

Analiza wytworów dziecięcych – monitorowanie zachowań podczas pracy plastycznych

Do wytworów dziecięcych w projekcie należały: dzienniki badacza, plakaty, prace plastyczne, prace techniczne. Podczas zadań projektowych dzieci wykonywały:

- plakaty o ochronie rzek, oceanów przed zanieczyszczeniami,
- prace plastyczne i techniczne, np.: „Ssak morski” z brystolu, „Mieszkaniec oceanu”, „Potwór morski” – kompozycje przestrzenne z materiałów wtórnych, „Ryby” – kompozycja z patyków po lodach, talerzy papierowych, płyt CD, „Morska katastrofa” – technika mokre w mokrym, muszelnikowe odciski w gipsie, „Pingwin” – rysowanie kostką lodu otoczoną kredą, „Ocean” – malowanie farbami na folii, „Góra lodowa i pingwiny” – praca przestrzenna.

Obserwacja działań i analiza dokumentów (prac dzieci) pozwoliły wyodrębnić obszary łatwego monitorowania wiedzy i umiejętności dzieci w procesie uczenia się w projekcie. Nauczyciel może monitorować (poza wskaźnikami przypisanymi pracom plastycznym): sposób robienia pracy (indywidualnie – zespołowo), skupienie się dziecka na konkretnym dziele czy wizji artysty, reakcji na nowe techniki i materiały, korzystanie z „banku wiedzy” podczas wykonywania pracy (bogactwo szczegółów i odniesień do

rzeczywistości, np. dzieci korzystające z informacji dokładnie oddawały kolory ryb, kształt płetw, liczbę ramion rozgwiazdy), zaangażowanie w prezentację dzieł, np. przygotowanie w kąciku plastycznym wystaw.

Nauczyciel, analizując prace i zbierając je w portfolio projektowe, może zilustrować dzieciom, rodzicom zmiany, jakie dokonały się w tym obszarze, udzielić informacji zwrotnej na temat wykonania zadania, pozyskiwania przez dzieci pomysłów lub wiedzy niezbędnej podczas tworzenia.

Wyprawy badawcze – obszar monitorowania poznawania przez dziecko świata

Stałym punktem każdego dnia projektowego był „spacer badaczy” – zadanie terenowe tematycznie powiązane z badanym obszarem. Były to wyjścia dzieci m.in. nad rzekę (w celu śledzenia poruszania się obiektów), do hydrantu (abstrahowanie – co się stanie, gdy go zakręcimy), sklepu zoologicznego i rybnego (oglądanie ryb), na plac zabaw i osiedle (liczenie śmieci). Podczas każdego wyjścia dzieci miały własny „Dziennik badacza”. Ich zadaniem było zapisywanie, notowanie informacji lub rysowanie zaobserwowanych zdarzeń. Dzieci do dyspozycji miały własne formy zapisu zgodnie z teorią Lorisa Malaguzziego o „100 językach dziecka” (Maj, 2017a, 2017b). Większość dzieci rysowała bardzo dokładnie obiekty, inne szkicowały symbole lub zapisywały wyrazem, a jeszcze inne prosiły dorosłych o zapisanie myśli przez dyktowanie zdań.

Analizując w badaniach „zapisy” w dzienniczkach, wyodrębniono kategorie umiejętności dzieci możliwe do monitorowania przez nauczyciela: śledzenie przez dziecko obiektu i notowanie jego ruchu, spostrzeganie elementów i detali w przestrzeni zewnętrznej, określanie kolejności zdarzeń, określanie przyczyny i skutku, ilościowe ujmowanie zbiorów.

Nauczyciel, dokonując obserwacji i analizując „Dziennik badacza”, może zatem diagnozować wybrane obszary rozwoju dziecka i monitorować postępy w kolejnych dniach projektowych lub w kolejnych projektach. „Dziennik badacza” zachęca dziecko do udzielania informacji zwrotnej dorosłemu, do rozmów o sposobach „notowania” i widzenia rzeczywistości, gustach i zainteresowaniach, do autorefleksji i metapoznania (Zdybel, 2015).

Zadania do wykonania w domu – monitorowanie wykorzystania wiedzy w innych kontekstach

Po dniu projektowym w przedszkolu dzieci otrzymywały zadania do wykonania w domu samodzielnie lub z rodzicami. W projekcie te zadania nazwano „Domowniczkami”. Celem wykonywania zadań w domu było:

- wykorzystanie wiedzy z przedszkola w kontekście domu, np. opowiedz rodzicom/rodzeństwu o zagrożeniach oceanów,
- ubogacenie wiedzy poprzez skorzystanie z innych źródeł, np. wyszukaj, znajdź, zapytaj,
- przetrenowanie umiejętności w kontekstach rodzinnych, np. wykonaj z rodzicami mieszkańca oceanu z plastikowych pojemników. Co jeszcze wykorzystasz w tym zadaniu?

W badaniach analizowano wytwory dzieci i wykonanie zadania. Analiza materiału badawczego umożliwiła określenie obszarów do monitorowania i oceny wykorzystania wiedzy przez dzieci, czyli:

- określenia umiejętności stosowania nabytej wiedzy i umiejętności w różnych sytuacjach życiowych w środowisku domowym (dziecięce egzemplifikacje),
- określenia wiedzy i umiejętności, które dziecko nabyło i uświadomiło sobie w dniu projektowym (metawiedza) (Zdybel, 2015).

Nauczyciel, monitorując te obszary, podnosi standardy swojej pracy projektowej, jest kreatorem środowiska rodzinnego, zmniejsza lukę między wiedzą posiadaną a wykorzystywaną przez dziecko w życiu.

Wnioski i rekomendacje

Nauczyciel przedszkola nie musi trzymać się schematów. Wykorzystanie nowych sposobów organizacji przestrzeni edukacyjnej w metodzie projektów sprzyja zmianie przestrzeni monitorowania i oceniania postępów dziecka. Każda sytuacja projektowa i zadanie badawcze mogą dostarczyć nauczycielowi informacji o spersonalizowanym uczeniu się dziecka.

W przedszkolu sprawdza się ocenianie kształtujące formułowane natychmiast podczas czynności badawczych i odroczone przy pracach plastycznych i zadaniach domowych wykonywanych przy wsparciu rodziców.

Przydatnymi metodami monitorowania postępów dziecka dla nauczyciela pracującego metodą projektów jest obserwacja uczestnicząca i analiza wytworów dzieci zgrupowana w portfolio.

Nauczyciel podczas zadań projektowych powinien zachęcać dzieci do dokonywania samooceny, np. własnego zaangażowania, pełnienia przyjętej roli w zespole i oceny rówieśniczej.

Zakres wiedzy i umiejętności monitorowanych w projekcie może być poszerzony o nowe kategorie w zależności od przyjętego celu. W projekcie dzieci są zawsze wysoko zmotywowane i zainteresowane poznawczo, co ułatwia monitorowanie funkcjonowania wychowanków w grupie przedszkolnej.

Bibliografia

- Andrzejewska, J. (2013). Metoda projektów szansą intensyfikacji uczenia się uczniów z klas I–III. *Rocznik Pedagogiczny*, 5(41/2), 187–211.
- Andrzejewska, J. (2019). Sytuacje edukacyjne w szkole zogniskowane na uczeniu się wychowanka. *Roczniki Pedagogiczne*, 11(47/2), 81–91. <https://dx.doi.org/10.18290/rped.2019.11.2-7>
- Bałachowicz, J. (2017). Szkoła jako przestrzeń budowania przyszłości. W: J. Bałachowicz, A. Korwin-Szymanowska, E. Lewandowska i A. Witkowska-Tomaszewska, *Zrozumieć uczenie się. Zmienić wczesną edukację* (s. 11–95). Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.
- Bruner, J.S. (2006). *Kultura edukacji* (T. Brzostowska-Tereszkiewicz, tłum.). Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas”.
- Dylak, S. (2013). *Architektura wiedzy w szkole*. Difin.
- Filipiak, E. (2009). Uczenie się w klasie szkolnej w perspektywie socjokulturowej. *Forum Dydaktyczne*, 5–6, 82–98.
- Helm, J.H. i Katz, L.G. (2003). *Mali badacze. Metoda projektu w edukacji elementarnej* (E. Pulkowska, tłum.). Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Polska Fundacja Dzieci i Młodzieży.
- Maj, A. (2014). Metoda projektów we wczesnej edukacji szansą demokratyzacji przestrzeni edukacyjnej dziecka. W: K. Gawlicz, P. Rudnicki, M. Starnawski i T. Tokarz (red.), *Demokracja i edukacja: dylematy, diagnozy, doświadczenia* (s. 225–243). Wydawnictwo Naukowe Dolnośląskiej Szkoły Wyższej.
- Maj, A. (2017a). Dialog dzieci i nauczycieli w żłobkach Reggio Emilia. *Nauki o Wychowaniu. Studia Interdyscyplinarne*, 5(2), 48–64. <https://doi.org/10.18778/2450-4491.05.04>
- Maj, A. (2017b). Koncepcja stu języków dziecka w przedszkolach Reggio Emilia. O przełamaniu hegemonii języka werbalnego w dziecięcym procesie uczenia się. *Problemy Wczesnej Edukacji*, 36(1), 112–120.
- Maszke, A.W. (2008). *Metody i techniki badań pedagogicznych*. Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Palka, S. (2010). *Podstawy metodologii badań w pedagogice*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Pintal, D. (2022). *Ocenianie kształtujące. Od koncepcji do praktycznej realizacji w klasie zróżnicowanej*. Ośrodek Rozwoju Edukacji.
- Rybińska, A. i Kuszak, K. (2021), *Współpraca dzieci w wieku przedszkolnym. Zmieniające się konteksty i perspektywy*. Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza.
- Siwicki, M. (2021). *Nowe podwórka współczesnego dzieciństwa*. Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej.
- Sterna, D. (2006). *Ocenianie kształtujące w praktyce*. Centrum Edukacji Obywatelskiej.
- Sterna, D. (2016). *Uczę się uczyć. Ocenianie kształtujące w praktyce*. Centrum Edukacji Obywatelskiej.

- Tyłuś, U. (2022). Ocenianie kształtujące w edukacji wczesnoszkolnej. W: A. Klim-Klimaszewska (red.), *Wielowymiarowość edukacji XXI wieku. T. 1: Edukacja przedszkolna i wczesnoszkolna* (s. 199–210). Wydawnictwo Naukowe IKRiBL.
- Wiliam, D. (2013). Rola oceniania kształtującego w skutecznych środowiskach uczenia się. W: H. Dymaont, A. Isrance i F. Benavides (red.), *Istota uczenia się. Wykorzystanie wyników badań w praktyce* (s. 209–247). ABC a Wolters Kluwer Business.
- Witkowska-Tomaszewska A. (2017). W stronę paradygmatu uczenia się – o transformacji świadomości edukacyjnej nauczycieli. W: J. Bałachowicz, A. Korwin-Szymanowska, E. Lewandowska i A. Witkowska-Tomaszewska, *Zrozumieć uczenie się. Zmienić wczesną edukację* (s. 97–140). Wydawnictwo Akademii Pedagogiki Specjalnej .
- Zdybel, J. (2015). Metapoznanie – ukryty wymiar kompetencji uczenia się. W: J. Uszyńska-Jarmoc i M. Bilewicz (red.), *Kompetencje kluczowe dzieci i młodzieży. Teoria i badania* (s. 54–70). Wydawnictwo Akademickie Żak.